

Вероніка Денисенко

УМОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ

Сучасний розвиток системи освіти виявив потребу в науковому обґрунтуванні і практичному впровадженні в педагогічний процес інноваційних методів навчання і виховання підростаючого покоління. Саме педагогічна інноватика як нова галузь педагогічного знання займається відбором, теоретичним осмисленням, класифікацією педагогічних інновацій, що є значущим для педагогічної практики, особливо для налаштованих на творчість педагогів.

Питання виникнення й впровадження інновацій були предметом наукового вивчення та практичного пошуку як українських, так і зарубіжних педагогів: педагогіка співробітництва (А. Макаренко, В. Сухомлинський, С. Шацький); гуманно-особистісна педагогіка (Ш. Амоношвілі); педагогіка розвивальних ігор (Б. Нікітін); педагогіка інтенсивного навчання за допомогою опорних конспектів (С. Лисенкова, В. Шаталов); педагогіка диференційованого навчання (І. Закатова, В. Фірсов); педагогічна індивідуалізація навчання (В. Шадріков); педагогіка розвивального навчання (Л. Виготський, П. Гальперін, В. Давидов, Д. Ельконін, Л. Занков, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн); педагогіка саморозвивального навчання (Г. Селевко); педагогіка самовизначення (А. Тубельський); вальдорфська педагогіка (Р. Штейнер); педагогіка вільної праці (С. Френе); педагогіка саморозвитку (М. Монтесорі) та ін.

Метою статті є визначення ролі та характеристика основних напрямків впровадження інноваційних методів у навчальну діяльність студентів вищих навчальних закладів.

Інновації в педагогічній науці пов'язані із загальними процесами у суспільстві, глобальними проблемами, інтеграцією (лат. *integratio* – відновлення, об'єднання в ціле окремих елементів) знань і форм соціального буття.

Отже, сучасний етап розвитку педагогіки характеризується інноваційністю – здатністю до оновлення, відкритість новому [2, 6–7].

За своїм змістом, формами і методами освіта не є незмінним феноменом, адже вона весь час реагує на нові суспільні реалії, враховує тенденції, перспективи розвитку людства, національного буття народу. Однак оновлення навчально-виховної практики часто відставало від темпів цивілізаційного розвитку, соціальних вимог до неї. Тривалий час, особливо на ранніх етапах розвитку людства, дана проблема була не настільки гострою, як в індустріальну і постіндустріальну (інформаційну) епохи. Помітно актуалізувалася вона у другий половині ХХ століття, що було зумовле-

но швидким науково-технічним розвитком, радикальною зміною традиційних уявлень про світ, життя, його цінності та майбутнє.

Особливістю сучасної системи освіти є співіснування двох стратегій організації навчання «традиційної» та «інноваційної». Терміни «традиційне (нормативне) навчання» та «інноваційне навчання» запропоновані групою римських учених у 1978, які звернули увагу світової наукової громадськості на неадекватність принципів традиційного навчання вимогам сучасного суспільства до особистості, її пізнавальних можливостей. Інноваційне навчання трактувалося як процес і результат навчальної та освітньої діяльності, що стимулює новаторські зміни в культурі, соціальному середовищі. Воно орієнтоване на формування готовності особистості до динамічних змін у середовищі за рахунок розвитку здібностей до творчості, різноманітних форм мислення, а також здатності до співробітництва з іншими людьми [2, 8].

У свою чергу, інновація є предметом особливої діяльності людини, яка не задоволена традиційними умовами, методами, способами і прагне не лише новизни змісту реалізації своїх зусиль, а передусім, якісно нових результатів [2, 21].

Важливим напрямом діяльності держави є моніторинг інноваційної діяльності, систематичний збір, обробка та аналіз інформації про перебіг інноваційних процесів, практичні наслідки заходів держави щодо стимулювання і регулювання інноваційної діяльності в країні, результатна реалізація пріоритетних напрямів інноваційної діяльності [2, 23].

Інноваційна діяльність в Україні передбачена проектом Концепції державної інноваційної політики (1997) та проектом Положення «Про порядок здійснення інноваційної діяльності у системі освіти» (1999) [1, 403].

Система освіти як один із важливих елементів суспільства має постійно відстежувати тенденції інноваційної політики та пріоритетні напрями інноваційної діяльності країни з метою забезпечення відповідної підготовки майбутніх фахівців [3].

Отже, з'явилася необхідність виокремлення педагогічної інноватики – вчення про створення, оцінювання, освоєння і використання педагогічних новацій [2, 18].

Так, А. Хуторський під педагогічною інноватикою розуміє науку, що вивчає природу, закономірності виникнення і розвитку педагогічних інновацій, їхній зв'язок з традиціями минулого і майбутнього відносно суб'єктів освіти. Науковець зауважує, що на відміну від дидактики, де об'єктом наукового дослідження виступає процес навчання, педагогічна інноватика досліджує трьохскладовий процес – процес створення, засвоєння і застосування нововведень [7].

Педагогічна інноватика та її методологічний апарат можуть стати діючим засобом аналізу, обґрунтування і проектування модернізації освіти, яка є характерною рисою сьогодення. На жаль, хід інноваційних процесів у

системі освіти відзначає відсутність цілісності та системності в освоєнні новацій. Педагогів-практиків насамперед цікавлять конкретні результати оновлень. Однак, важливо розуміти, що будь-яка інновація це не просто деяка ідея, метод, засіб, технологія або система, це процес впровадження і засвоєння цієї новинки. Для ефективного впровадження будь-якого ново-введення необхідно мати розроблені методи управління й організації інноваційних процесів. Тобто окрім детально розробленої новації (методики, форми, педагогічних технологій) необхідно чітко усвідомлювати, як має відбуватися її впровадження, засвоєння і подальше супроводження.

Поняття «педагогічна» або «освітня інновація» є складовою загального поняття «інновація», у якій окрім освітньої виділяють інженерно-технічну, медичну та багато інших [6, 8].

Інновації в освіті розглядають у трьох аспектах: соціально-економічному перетворенні, психолого-педагогічному и організаційно-управлінському (А. Хуторський [7]) або науково-виробничому (Л. Даниленко [6]), які можуть сприяти або перешкоджати інноваційному процесу.

Будь-яка освітня інновація починається з творчої особистості (носія інновацій), який має певну педагогічну ідею (ядро інновацій) і проводить експеримент (джерело інновацій). Освітня інновація – це мистецтво, але наскільки ефективним буде впровадження даної інновації в інших навчальних закладах у значній мірі залежить від інноваційної освітньої технології.

Упровадження інноваційних методів навчання в університеті реалізується за відповідних умов.

Першою серед таких умов слід назвати демократизацію навчального процесу. Демократизація навчального процесу означає надання студентам все більшого «права голосу» в питаннях визначення цілей освіти, її змісту та методів навчання, які використовуються [4, 403]. Йдеться про проведення широких соціологічних, психологічних та інших досліджень та обстежень з метою виявлення реальних потреб тих, хто навчається, їхніх ставлень до того, для чого та як їх навчають, їхньої навчальної мотивації та максимумно можливе використання результатів таких досліджень в організації навчального процесу, внесення змін до цієї організації відповідно до отриманих результатів досліджень та обстежень. Дуже велика роль у цій демократизації належить органам студентського самоврядування, оскільки їхні представники беруть безпосередню участь у проведенні названих досліджень та обстежень, у проясненні ставлень основної маси студентів до викладання окремих дисциплін, роботи окремих викладачів тощо.

Наступна умова – це забезпечення автономії студентів у навчанні. Йдеться про поступове перетворення навчання у самонавчання, коли студент ставиться в умови, в яких він повинен одержувати знання в основному за рахунок творчої самостійної роботи, самостійно шукаючи потрібну для виконання навчальних завдань інформацію та творчо її опрацьовуючи

з тим, щоб зробити необхідні висновки та отримати обумовлені навчальним завданням результати. Розвиток такої навчальної автономії потребує забезпеченості навчальними матеріалами та літературою для самостійної роботи, можливостями постійного користування студентами інформаційними технологіями, зокрема Інтернетом. Саме розробка та забезпечення такими матеріалами та можливостями становить найбільш значну частину методичної роботи викладачів університету.

Упровадження навчальної автономії потребує і суттєвої зміни ролі викладача у навчальному процесі. Поступова зміна цієї ролі є третьою умовою впровадження інноваційних методів навчання у навчальний процес. Із людини, яка дає знання та перевіряє їхнє засвоєння студентами, викладач перетворюється на організатора їхньої роботи з самостійного пошуку, творчого створення та опрацювання цих знань. Його головна функція – давати студентам напрямки та орієнтири, а також необхідну допомогу в творчому самонавчанні. Така функція передбачає й те, що залучення викладачем студентів до виконання навчально-дослідної та науково-дослідної роботи стає прямим службовим обов'язком, без виконання якого викладач не може вважатися таким, який повністю відповідає професійним вимогам до нього.

Усе викладене вище реалізується за умови індивідуалізації навчального процесу. Демократизація, навчальна автономія студентів, робота з ними викладача як організатора самостійного набуття знань тими, хто навчається, можливі, якщо враховується особистість кожного студента, його психічні пізнавальні особливості та особливості сприйняття, інтереси, потреби, цілі тощо. Викладачі університету ретельно вивчають особистості своїх студентів та пристосовують до них своє викладання. Тільки за такої умови можна розкрити та використати в навчальних цілях психологічні резерви тих, хто навчається, перетворити їх з пасивних об'єктів педагогічних зусиль в активних суб'єктів-учасників навчального процесу.

Важливою умовою є також упровадження технології кооперативного навчання. Вона базується на спільній роботі студентів над навчальними завданнями проблемного характеру (наприклад, у виконанні навчальних проєктів), коли рішення досягається через поєднання зусиль, тобто кооперацію студентів, які колективними зусиллями досягають спільної мети. Кооперативне навчання сприяє об'єднанню знань, навичок та вмій студентів, їхніх здібностей та можливостей, що створює умови для взаємонавчання. Студенти починають вчитися один у одного у результаті чого загальний прогрес у навчанні значно прискорюється. Кооперативне навчання вимагає такої організації навчального процесу, при якій як в аудиторії, так і за її межами студенти постійно працюють у парах та малих групах, звітуючи про результати самостійної колективної роботи як викладачеві, так і всій академічній групі в цілому [5, 36].

Наступна умова виявляється у використанні проблемного підходу до

навчання. Він вимагає такої постановки навчальних завдань для студентів, щоб їх виконання обумовлювало не просте репродукування отриманих знань, а їхнє творче використання для вирішення нових, нестандартних задач у нових, нестандартних ситуаціях. У цьому випадку, виконуючи навчальні завдання, студенти самостійно відкривають та створюють нові знання, набувають нові навички та вміння (зокрема, вміння функціонувати, працювати та приймати рішення у нестандартних ситуаціях), що дуже важливо для майбутньої ефективної професійної діяльності.

Усі умови тісно пов'язані та обумовлюють необхідність ще однієї. Це інтенсифікація навчального процесу та максимальна активізація студентів у ньому. Для цього в університеті використовуються багато методів та підходів, серед яких варто назвати:

1. Перетворення лекцій на інтерактивні, а саме: впровадження коротких запитально-відповідних співбесід зі студентами протягом лекції; проведення коротких підготовлених самостійно або під керівництвом викладача презентацій студентів у ході лекції, які б розкривали одне з питань, поставлених у ній; проведення коротких тестів на 5–10 хвилин, що демонструвало б розуміння студентами викладеного матеріалу, тощо.

2. Перетворення семінарських занять у так звані «майстерні», тобто такі види занять, де студенти в ході обговорень, дискусій вирішують поставлені проблеми на основі власних самостійних напрацювань, а не просто відтворюють матеріал, начитаний у лекціях.

3. Широке впровадження презентацій, самостійно підготовлених студентами за завданнями викладача.

4. Упровадження ігрових технологій навчання.

5. Широке впровадження Web-технологій, за яких навчально-методичні матеріали чітко структуровані і відповідно комплектуються у спеціальний набір – кейс. Потім вони пересилаються студентові для самостійного навчання з періодичними консультаціями у викладачів-консультантів у створених для цього віддалених (регіональних) навчальних центрах або пунктах [5, 120].

6. TV-технологія, що ґрунтується на використанні телевізійних лекцій з консультаціями викладачів.

7. Включення до навчального процесу як обов'язкової складової виконання студентами індивідуальних та групових короткострокових довгострокових (протяжністю до одного семестру) навчальних проектів, які відображають практику роботи за фахом.

8. Широке використання мультимедійних засобів під час лекцій та семінарських занять, електронних та різних видів опорних конспектів лекцій, надання студентам навчальної інформації на електронних носіях, Інтернет – пошук як студентами, так і викладачами для цілей навчального процесу тощо.

Отже, слід відзначити, що успіх впровадження вищеназваних напря-

мків залежить від реалізації умови – інформатизації навчального процесу. Тобто, кожен студент у будь-який час повинен мати можливість вести пошук в Інтернеті, отримувати через Інтернет завдання від викладача та його коментарі щодо їхнього виконання, отримувати потрібні консультації, обмінюватися інформацією з іншими студентами та отримувати всі необхідні повідомлення щодо навчального процесу, виконувати через Інтернет спільні навчальні проекти зі студентами свого вищого навчального закладу, інших ВНЗ і навіть зі студентами з інших міст та країн і так далі.

Нарешті, останньою умовою є удосконалення системи контролю (в тому числі тестового контролю) знань, умінь і навичок, набутих студентами. Існуюча в університеті система контролю вимагає не просто репродукування студентами отриманих знань. Головним є те, як студент вміє їх використовувати для вирішення проблемних (і в першу чергу практичних) задач та завдань. Значне місце посідають розроблені електронні тести, які серйозно підвищують об'єктивність, оперативність та масовість проведення контролю з дисциплін, що викладаються.

Реалізація усіх названих напрямків допомагає викладачу організувати навчальний процес на рівні європейських стандартів та вимог, успішно втілювати в життя положення та принципи Болонської декларації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник для студентів ВНЗ. – К.: Видавничий центр «Академія», 2001. – 576 с.
2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. – К.: Академвидав, 2004. – 353 с.
3. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 16 січня 2003 р. № 433–IV.
4. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні. Стратегія. Реалізація. Результат. – К.: Грамота, 2005. – 448 с.
5. Нагаєв В.М. Методика викладання у вищій школі: Навч. посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 232 с.
6. Оцінювання та відбір педагогічних інновацій: теоретико-прикладний аспект: Науково-методичний посібник / За редакцією Л. Даниленко. – К.: Логос, 2001. – 185 с.
7. Хуторской А.В. Педагогическая инноватика – рычаг образования. – Режим доступа: <http://edos.ru/journal/2005/0910-19/htm>.